

MAGABIZTOS SZLOGENEK A BIZONYTALAN SZAVAZÓKÉRT

Választási kampány Olaszországban

KRICSFALUSI NÓRA

Összefoglalás: 2012. december 21-én Mario Monti kormányfő benyújtotta a lemondását, miután a Berlusconi vezette Szabadság Népe megvonta a bizalmat a szakértői kormánytól. Olaszországban így ismét előrehozott választásokat tartanak 2013. február 24-25-én. A rövid, ámde annál kiélezettebb választási küzdelemben az esélyesnek kikiáltott balközép mellett két nagyobb választási szövetség küzd a szavazók bizalmáért: a jobbközép Szabadság Népe és koalíciós partnere, az Északi Liga, valamint a Monti vezette centrista erők. Olaszországban hagyományosan magas a részvétel a választásokon, ugyanakkor az egymást érő korrupciós botrányok miatt a pártokat övező bizalmatlanság soha nem látott mértéket öltött, és a felmérések azt mutatják, hogy a belpolitikai válság nyomán jelentősen nőtt a bizonytalanok tábora is. A pártok között megindult taktikázás miatt a választóknak nincs könnyű dolga, mivel nehéz megjósolni, hogy a kormányzóképes többség érdekében milyen politikai alkura lesznek hajlandóak az általuk támogatott jelöltek. Kérdés, hogy kinek sikerül a politikából kiábrándult szavazókat mozgósítani, és a győzelemre esélyes balközép biztos parlamenti többséget tud-e szerezni a választásokon, vagy ismét egy heterogén, sokpárti koalíció élén lesz kénytelen irányítani az országot. E tanulmány keretében a legnagyobb olasz napi- és hetilapok cikkeit vizsgálva mutatom be az olasz választási kampányt, a választásokon induló szövetségeket, a kampány főbb témáit és lényegesebb mozzanatait.

Kulcsszavak: gazdasági válság, választási szövetségek, kampány, politikai pártok, Monti, Berlusconi, Bersani

*

A balközép pártszövetség esélye a győzelemre

Decemberben szinte mindenki biztosra vette a Pier Luigi Bersani vezette Demokrata Párt (Partito Democratico; PD) és a Baloldal, Környezet, Szabadság (Sinistra Ecologia Libertà; SEL) alkotta balközép választási szövetség győzelmét. Ennek oka, hogy a politikai botrányok miatt a jobboldal történeteken legmélyebb válságát élte át a tavalyi év során, a balközép viszont megalakulása óta első alkalommal tudott igazán egységbe kovácsolódni. A kérdés csak az volt, hogy meg tudják-e tartani előnyüket a többiekkel szemben, és a szenátusban is sikerül-e többséget szerezniük, vagy a Monti vezette centristák támogatására fognak szorulni. A jelenlegi választási törvény szerint a 630 fős alsóházban a győztes szövetséget jutalmazó prémiumrendszernek köszönhetően a legtöbb szavazatot elért szövetség számára minimum 340 parlamenti hely biztosított, viszont a szenátusba nem országos, hanem regionális alapon választják a jelölteket, és itt a prémiumrendszer is regionális alapú. Emiatt előfordulhat, hogy a parlament két házában nem ugyanaz a szövetség kerül ki győztesen, és mivel a parlament két háza teljesen azonos jogkörrel bír, a kormányozhatóságot nagymértékben lerontja, ha a szenátus összetétele eltér az alsóházétól. A jobbközép viszont a legnépesebb olasz tartományokban, Szicíliában, Campaniában és a jobboldal bátyjának tekintett Lombardiában esélyes volt a győzelemre, ezért úgy tűnt, hogy e tartományokban dől el, hogy a felsőházban ki jut többséghez. A választási matematika alapján a balközép a felsőházban csak akkor számíthatott stabil többségre, ha mindegyik tartományban nyer. Az esélyeiket rontotta, hogy nem sikerült együttműködésre bírniuk az Antonia Ingroia vezette Polgári Forradalom (Rivoluzione Civile) elnevezésű szövetséget. Bersani bízott abban, hogy a közös cél, vagyis a jobbközép győzelmének megakadályozása, és az a tény, hogy a Polgári Forradalomnak a saját lista állításával nem sok esélye volt a 8 százalékos felsőházi küszöb

átlépésére, arra készíti a Polgári Forradalom vezetőit, hogy néhány felsőházi mandátumért cserébe visszaléptessék jelöltjeiket a kulcsfontosságú tartományokban.¹

A Demokrata Párt kampánya hivatalosan január 17-én Rómában vette kezdetét, Bersani az olasz főváros egyik színházában fiatalokkal találkozott. Miután eldőlt, hogy a Polgári Forradalom nem támogatja a balközép pártjait a felsőházi helyekért folytatott küzdelemben, és a felmérések a jobbközép fokozatos erősödését jelezték, Bersani és Vendola megkezdték a választók bombázását a „hasznos szavazatra” („voto utile”) való felhívásával. A balközép arról próbálta meggyőzni a választókat, hogy hozzanak felelős döntést, és a felsőház esetén ne pazarolják el a voksokat a kisebb pártokra, hanem őket támogassák „hasznos szavazataikkal”.² Bersani felhívta a figyelmet arra, hogy „aki a szenátusi helyekért vívott harcban a kulcsfontosságú régiókban nem a balközép szövetséget támogatja, az Berlusconiak tesz szívességet”.³

A PD köreiben nem örültek Monti színrelépésének, mert úgy vélték, hogy a balközéptől von el szavazatokat, nem is beszélve a SEL-t vezető Nicola Vendoláról, aki mindvégig ellenezte a szakértői-kormányt. Ennek ellenére a kampány során a balközép igyekezett nyitott maradni Monti felé, és került nyílt a konfrontációt, mivel nem lehetett kizárni annak az esélyét, hogy a balközép egyedül nem fogja megszerezni a parlamenti többséget. Az együttműködésre való hajlandóságot bizonyítandó, Stefano Fassina, a Demokrata Párt gazdasági ügyekért felelős politikusa, a januári londoni látogatása során például a Financial Time-nak adott interjúban elismerően nyilatkozott a Monti vezette szakértői kormány munkájáról, amely „helyreállította az Olaszország iránti nemzetközi bizalmat”. Fassina elmondta, hogy keresik az együttműködést a centristákkal, szerinte egy oldalon állnak, mindannyian Európa-pártiak, elutasítják a populizmust, és a fontosabb kérdésekben is egyetértenek, mint például az alkotmányreform és Olaszország strukturális átalakítása. Bersani pedig a Washington Postnak adott interjúban üzent Montiének: „a reformok és az ország újjáépítése érdekében nyitottak vagyunk az együttműködésre”.⁴

A Demokrata Párt próbált minél egységesebb képet mutatni a választók felé, azonban a párt népszerűségének azonban nem tett jót a sienai Monte dei Paschi olasz bank körül kirobbant botrány. A bank vezetését az ügyészség januárban azzal vádolta meg, hogy 2007-ben mindannyian aláírták a Santander Bankkal kötött titkos paktumot, és a pénzügyi spekulációk miatt több mint kétmilliárd eurós hiány keletkezett. A botrány miatt lemondott az Olasz Bankszövetség elnöke, és sokan úgy vélték, hogy a felelősség nemcsak a bank vezetőit, hanem a Siena városát irányító demokratákat is terheli.⁵ Január végére a jobbközép támogatottsága tovább nőtt, ezért Bersani egyre keményebben támadta Berlusconi. Kijelentette, hogy a balközép célja, hogy végleg távozásra kényszerítse a „Lovagot”, szerinte Berlusconi az országot a katasztrófa szélére sodorta, és Olaszország éveken át fogja meg szenvedni „a kenyeret, a cirkuszt és a szexet”. A Demokrata Párt színeiben induló politológus, Carlo Galli is a „hasznos szavazásra” buzdított, és arra kérte az Ignroia vezette Polgári Forradalom híveit, hogy osszák meg a szavazataikat a kulcsfontosságú tartományokban: az alsóházban a pártpreferencia szerint döntsenek, a felsőházban viszont „hozzanak felelős döntést”.⁶

Február elején a balközép számára már nemcsak Berlusconi, hanem Grillo Öt Csillagos Mozgalmának növekvő népszerűsége is egyre nagyobb aggodalomra adott okot. A la Repubblica napilap február 8-ai számában ismertette a Demos közvéleménykutató-intézet felmérését, mely szerint február első napjaira az alsóházban a felére csökkent a bal- és a jobbközép közti különbség, a balközép 34,1%-ról 30,1%-ra esett vissza. Monti koalíciója is enyhe visszaesést produkált, ekkor 16%-on állt. A Demos adataiból úgy tűnt, hogy a bizonytalanok táborából leginkább az Öt Csillagos Mozgalom felé történt szavazatáramlás, amely a január közepén mért 13%-os támogatottságát 16%-ra növelte.⁷ Pár hét alatt tehát nyitottá vált a pártok közötti verseny, a balközép (elsősorban a PD) folyamatos visszaesésével párhuzamosan erősödött a jobbközép (elsősorban a PdL). Hónapok óta nem volt arra példa, hogy Berlusconi pártja elérte volna a húsz százalékot, a demokraták pedig 30% alá esnek. Minden bizonnyal a sienai bank botránya hátrányosan érintette a Demokrata Pártot, míg Berlusconi színre lépésének, és hihetetlennek tűnő választási ígéreteinek köszönhetően a PdL erősödött. A február elejére kialakult kép nagyon emlékeztetett a 2006-os választásokra, amikor Berlusconi a választások előtti utolsó hetekben hozta be a hátrányát. Mivel a választásokon a bal- és a jobbközép mellett legalább két olyan politikai csoportosulás volt jelen, amely befolyásolhatta a

¹ Givanna Casadio, Matteo Pucciarelli: Liste, scontro Pd-Ingroia l'ex pm: „Da noi niente favori” Franceschini: „Mai chiesti” In: *la Repubblica* 2013. január 15. 6. o.

² Corriere della Sera, jan. 15. 6. o.: I centristi vero ago della bilancia, L'area stimata dall'11 al 15 per cento

³ la Repubblica, jan. 16.:6. o.: „Chi non vota Pd aiuta Berlusconi”, Bersani avverte Ingroia. E lui, trattiamo

⁴ Corriere della Sera, jan. 15. 6. o.: I centristi vero ago della bilancia, L'area stimata dall'11 al 15 per cento: 10-11. o.: I Democratici invitano il Professore: patto per le riforme, ma no a scambi

⁵ Corriere della Sera, jan. 31.:2-3. o.: L'accusa sugli ex vertici Mps, „Associazione a delinquere”

⁶ la Repubblica, jan.31.:10. o.: Bersani a Monti: „Non far vincere Pdl e Lega”:

⁷ Demos&Pi, www.sondaggiopoliticoelettorali.it

pártversenyt, tartani lehetett attól, hogy a pártrendszer fragmentálódik, és emiatt a mostani választásokon nem fog igazán senki nyerni, nem jön létre egy stabil, kormányzóképes többség.⁸

Bár Bersani továbbra is optimista maradt, az erőviszonyok fokozatos megváltozása folytán egyre inkább valószínűsíthető volt, hogy az alsóházi és a felsőházi többség különböző lesz, emiatt a kampány utolsó két hetében megindultak a találgatások, hogy balközép kivel lép majd szövetségre. Bersani viszont megerősítette, hogy Montival kötne koalíciót, így elkerülve a politikai patthelyzet kialakulását, és egyértelműen kizárta a nemzeti egységkormány lehetőségét arra az esetre, ha mégis a jobbközép kerülne a szenátusban többségbe.⁹ A l'Espresso hetilap február 14.-ei számában jelent meg két rövid elemzés a balközép szövetség kampányával kapcsolatban. Roberto Weber, az SWG kutatóintézet vezetője szerint a balközép a kampány alatt szinte csak védekezett a többi párt támadásaival szemben, és a választók józan észére akart hatni az érzelmeik helyett. Weber azt tanácsolta Bersaninak, hogy „balosabban”, ellenfeleihez hasonlóan „populistábban” lépjen fel, hogy mozgósítani tudja a baloldali érzelmű szavazókat. Weber ezenkívül úgy látta, hogy Matteo Renzit, Firenze polgármesterét is érdemes bevetni, mert egy fiatal, dinamikus és pozitív politikus, aki kulcsszerepet játszhat abban, hogy Lombardiában a balközép nyerjen.¹⁰ Carlo Freccero, a Rai4 tévécsatorna igazgatója szerint viszont épp az ellenkezője hozhat szavazatokat a balközépnek. A kampány elején minden párt az internetes kampányra helyezte a hangsúlyt, de Berlusconi „visszahozta a show-t”, fegyvere az örök optimizmus, és ismét a tévén keresztül tudott mozgósítani. Berlusconi és Grillo populizmusával szemben ő a komolyságot javasolta Bersaninak, azaz, hogy maradjon meg a felelős vezető szerepénél, aki nem ígérget, hanem az igazat mondja.¹¹

A felmérések szerint Grillo Őt Csillagos Mozgalma a kampány hajrájában tovább erősödött, míg a Demokrata Párt újabb szavazatokat veszített. A felsőházban emiatt szinte biztosra vehető volt, hogy a balközép Monti támogatására fog szorulni, vagy, ami még rosszabb, hogy Monti támogatása sem lesz elegendő.¹² A Demokrata Párt utolsó nagy kampányzáró gyűlését eredetileg Rómában tartotta volna, de végül Nápolyra esett a választás, mert félő volt, hogy Grillóra – aki szintén aznap tartott gyűlést a fővárosban – több ember lesz kíváncsi, mint a demokraták vezetőjére. Nápolyban mondott beszédében Bersani mindenkit a szavazásra buzdított, bízott abban, hogy az olaszok felelősen fognak szavazni, és biztosra vette, hogy nem lesz megismételt szavazás. A választók támogatását kérte, hogy egy olyan kormányt alakíthasson, amely változást hoz, és lezárja a Berlusconi-korszakot. Óva intett mindenkit Grillótól, mert vele még Görögországnál is rosszabb helyzetbe kerülhet az ország, az ő győzelme „a demokrácia végét jelentené”. Bersani szerint Grillo az emberek haragjára épít, veszélyesnek nevezte ígéreteit, az eurózónából ugyanis nem lehet kilépni, az olasz államnak fizetnie kell a hiteleit. Beszédében kitért arra, hogy nem fog a jobbközéppel koalícióra lépni, mert Európa a balközépben bízik, nem a nemzeti egységkormányban. Biztosított mindenkit az EU iránti elkötelezettségéről, és kritizálta Berlusconit a felelőtlen választási ígéretei miatt.¹³ Bersani kampánykörútja február 22-én Rómában, az Ambra Jovinelli színházban ért véget, aznap Grillo hatalmas tömeg előtt beszélt Rómában a San Giovanni téren. Bersani az itt mondott beszédében elutasította azon vádat, mely szerint alulértékelté volna Grillo erejét, és megismételte, hogy a demokraták programjának két kulcsszava: az erkölcs és munka.¹⁴

A centrista pártszövetség

Monti december 25-én jelentette be, hogy indul a parlamenti választásokon egy új, centrista választási szövetség vezetőjeként. A civil szféra támogatása mellett két párt csatlakozott a szövetséghez: a Pier Ferdinando Casini vezette Kereszténydemokrata Centrum Unió,¹⁵ valamint Gianfranco Fini pártja, a Jövő és Szabadság Olaszorszáégért.¹⁶ Január 4-én mutatta be a centrista szövetség a választási listáit, Monti az alsóházban saját listát állított, „Polgári Választás – Montival Olaszorszáégért” („Scelta Civica – Con Monti per l'Italia”) néven, a szenátusban viszont a szövetség közös listával indult „Montival Olaszorszáégért” („Con

⁸ Ilvo Diamanti: Bersani avanti di oltre 5 punti ma Berlusconi accorcia le distanze, il rischio dell'ingovernabilità In: *la Repubblica* febr. 8. 10-11. o.

⁹ *la Repubblica*, febr. 8.:12. o.: Bersani: „Nessun inciucio, vinco io, non si torna al voto”, Monti. ridurre l'pref e l'rap

¹⁰ *l'Espresso*, február 14. 40. o.: Roberto Weber: Qualcosa di sinistra

¹¹ *l'Espresso*, február 14. 40. o.: Carlo Freccero: Bersani resti serio:

¹² *Corriere della Sera*, febr. 22.: 8. o.: I sondaggi fanno temere i partiti, Lo scenario di una valanga grillana:

¹³ *la Repubblica*, febr. 22.: 4. o.: „L'Europa spera in noi, no a larghe intese”

¹⁴ *Corriere della Sera*, febr.23.:3. o.: Bersani, sorpresa Moretti, Appello ai „delusi” del Pdl

¹⁵ Unione dei Democratici Cristiani e di Centro; UDC

¹⁶ Futuro e Libertà per l'Italia; FLI

Monti per l'Italia") néven. Monti alsóházi listájának különlegessége, hogy a jelöltek között nincs egy korábbi parlamenti képviselő sem.¹⁷

A „Professzor” január közepén a Porta a Porta című televíziós műsorban vallotta be, hogy akkor döntött a választásokon való részvétel mellett, amikor Berlusconi ismét szövetségre lépett a „populista”, „Európa-ellenes” Északi Ligával. Monti célja, hogy megállítsa Berlusconit, mert attól tart, hogy az olaszok eddigi erőfeszítései néhány hónap alatt szertefoszlanak, ha ismét az „illuzionista” kerül hatalomra. Mindenkit emlékeztet arra, hogy Berlusconi kormányzása alatt kezdődtek meg az adóemelések, és egyszer már a katasztrófa szélére sodorta az országot. Monti úgy vélte, hogy abban az esetben lehet adót csökkenteni, ha az állami kiadásokat is csökkentik. Ehhez azonban egy szavahihető kormányra van szükség, nem pedig illuzionistákra. Monti a baloldallal való szövetségkötés kapcsán mindössze annyit mondott, hogy meglátja, milyen lépéseket tervez Bersani az olasz gazdaság és társadalom megreformálására, de „nem akar senkinek a mankója lenni, hanem minden olaszon akar segíteni”. Berlusconi természetesen nem hagyta válasz nélkül Monti szavait, a választóknak azt üzentte: „Monti is illúziót keltett az olaszokban, a blöffjének áldozatai vagyunk”.¹⁸

Montinak a politikustársai azt javasolták, hogy váltson stílust, hagyja el a kissé hűvös, angolos modorát, kell egy kis „rosszaság”, az olaszok ugyanis hajlamosak egy-egy személlyel azonosítani a pártokat, és hozzá vannak szokva a politikai csatározásokhoz. Fini és Casini szerint Monti akkor lehet sikeres, ha kilép a „Professzor” szerepéből, és vérbeli politikussá válik. Monti maga is beismerte, hogy stílust kell váltania, bár hozzátette „nem érzi teljes mértékben alkalmasnak magát arra, amit választott, és erőszakkal kell változtatnia a természetén”.¹⁹

Monti országjáró kampánya január 20-án vette kezdetét az Északi Liga egyik legfontosabb bázisaként számon tartott lombardiai Bergamo városában, ahol a „Polgári Választás” jelöltjei mutatkoztak be. Monti beszédében a szakértelmét ajánlotta az ország bajainak megoldására, és elmondta, hogy erkölcsi kötelességének érezte a politikába való bekapcsolódást.²⁰ Monti a kampány alatt számos találkozót folytatott le a szövetsége tagjaival annak érdekében, hogy erősítse az egységet, és a választási programjába integrálja a többi párt javaslatait is. A „Professzor” a kampány elején felhívást intézett a választási szövetség tagjaihoz: „Olaszországban helyre kell állítani a bizalmat, további reformokra van szükség, szembe kell szállni a populizmussal, ami az elmúlt húsz évet jellemezte. A szakértői kormány megmentette Olaszországot az államcsödtől, most pedig készen állnak arra, hogy véghezvigyék a gazdasági, intézményi és társadalmi reformokat, és felvegyék a harcot a pazarlással.”²¹

Már a kampány elején biztosra vehető volt, hogy Monti szövetségének nincs esélye a győzelemre, ugyanakkor elegendő szavazatot tud elhalászni a mérsékelték táborából ahhoz, hogy megakadályozza a jobbközép győzelmét. Érdemi befolyása a parlamenti erőviszonyokra pedig csak abban az esetben lehet, ha a választásokon eléri a 15%-ot, a felmérések azonban nagyjából 11-15% körüli támogatottságot mértek. A centrum koalíciója is a bizonytalan szavazók meggyőzésétől remélt voksokat, elsősorban a jobbközépből kiábrándult szavazók meggyőzésében bízott. Montit is igyekezett kerülni a balközéppel való konfliktust., hivatalosan nem kommentálta például Bersani „hasznos szavazatra” való felhívását, mindössze annyit mondott, hogy „hasznos szavazat az, amely az országot meg akarja változtatni, vagyis a reformprogramjára adott voks”.²² Monti több alkalommal kifejezte aggodalmát Vendola radikalizmusa miatt. Kétkedett abban, hogy a SEL vezetője hajlandó lesz az EU által megkívánt reformokat, és pénzügyi intézkedéseket fenntartások nélkül véghezvinni. Vendola erre úgy reagált, hogy az igazi veszély Monti, aki úgy akar kormányozni, hogy egy kisebbséget képvisel, szerinte Monti színrelépése negatívan hatott a bipoláris pártversenyre.²³

A kampány félidejében készült felmérések azt mutatták, hogy jelentősen csökkent a balközép és a jobbközép közti különbség, Monti koalíciója pedig enyhe visszaesést produkált.²⁴ Úgy tűnt, hogy Montiék nem tudtak elég szavazatot elhalászni a jobbközéptől, Grillo Öt Csillagos Mozgalma viszont erősödött.²⁵ Monti a kampányzáró beszédét a firenzei Pergola színházban tartotta, amelyet a tőle megszokott stílusba adott elő, a tartalomra fókuszált, kevés teret engedve az érzelmeknek. Kifejezte reményét azzal kapcsolatban,

¹⁷ Corriere della sera jan. 16.:8. o.: Premier senza spot tv né Web, Ma prepara l'Agenda 2:

¹⁸ Corriere della Sera, jan. 15.:8. o.: Monti: il Cavaliere un pifferaio magico, E apre a Bersani: lui premier? Verosimile

¹⁹ Corriere della Sera: jan. 15.:8-9. o.: Il cambio di passo suggerito da Fini e Casini: „Serve cattiveria”:

²⁰ Panorama, jan. 19.:62-65. o.: Homo montianus

²¹ la Repubblica, jan. 16.:10. o.: Il Professore deluso dal Pd, „Il voto utile é quello per mer” e lancia la sua campagna

²² Uott.

²³ Corriere della Sera: jan. 31.:8. o.: Il Professore torna all'attacco di Vendola, L'invito di Bersani: rifletta sulla Lombardia:

²⁴ Demos&Pi felmérése: www.sondaggipoliticoelettorali.it

²⁵ la Repubblica, febr. 21.: 8. o.: I sondaggi fanno temere i partiti, Lo scenario di una valanga grillana

hogy az olaszok nem dühből fognak szavazni, mert akkor a görögök sorsára jut az ország. Igyekezett felnyitni az emberek szemét: „lehet illuzórikus ígéretekre szavazni, de utána mi lesz?”. Elmondta, hisz Olaszország újjászületésében, ehhez viszont az kell, hogy a hiteles reformerekre szavazzanak az olaszok, és nemet mondjanak az olyan populistákra, mint Grillo vagy Berlusconi. Szerinte a szövetsége arra van determinálva, hogy hosszú ideig működjön; és üzent azoknak is, akik Grillóra akarnak voksolni: „Olaszországban nincs semmi lerombolni való, most csak építeni való van.”²⁶

A jobbközép választási szövetség

A Panorama hetilap több közvélemény-kutató intézet adatait vizsgálta meg, és számba vette azokat a momentumokat, amelyek a Szabadság Népe felemelkedésében közrejátszottak. A lap szerint még a baloldali elemzők is elismerik Berlusconi teljesítményét, hiszen a kampány során tíz bizonytalanból Berlusconi ötöt, Bersani viszont csak egyet tudott mozgósítani, és pártja tavaly ősszel mért 13-17% körüli támogatottságát a kampány során fokozatosan tornázta fel. A Panorama az alábbi eseményeket találta meghatározónak: 2012. december 8-án a Monti-kormány lemondott, és Berlusconi bejelentette, hogy indul a februári parlamenti választásokon; december 16-án Berlusconi a Domenica live című műsorban szerepelt, ahol elárulta, hogy Francesca Pascale a barátnője; 2013. január 7-én Berlusconi bejelentette, hogy pártja szövetségre lép az Északi Ligával, és a miniszterelnök-jelölt Angelino Alfano lesz; január 10-én Berlusconi az ellenzékének számító Servizio pubblico című politikai tévéműsorban szerepelt; január 21-én a PdL kizárt a listáról számos jelöltet a párt megújulásának jegyében; január 29-én Berlusconi bejelentette, hogy megvásárolta a Milan számára Mario Balotellit; február 3-án Berlusconi ígéretet tett arra, hogy kormányra kerülése esetén készpénzben visszafizetésre kerül a 2012-ben az első ingatlan után befizetett adó.²⁷

A választási küzdelem január közepén egyre izgalmasabbá vált, miután a felmérések azt mutatták, hogy a PdL támogatottsága Berlusconi televíziós szerepléseinek köszönhetően újabb növekedést produkált. Berlusconi megpróbálta mozgósítani a Szabadság Népekből kiábrándult szavazókat, ezért a kampány során az egyik legfontosabb célkitűzése a korrupciós botrányoktól hitelességét veszített pártjának megújítása volt. Január 14-én bejelentette, hogy egy bizottságot hoznak létre, amely dönteni fog a büntetett előéletű jelöltekről, illetve azokról, akik ellen eljárás folyik. Berlusconi a „tisztá listától” azt remélte, hogy nőni fog a PdL támogatottsága, ugyanakkor a „megtisztulás” olyan nagy nevek kizárását jelentette, mint például Nicola Consentino, Marcello Dell’Utri, Alfonso Papa és Marco Milanese.²⁸ A Szabadság Népe számára a jelöltek listájának összeállítására azért is volt nagy falat, mert arra lehetett számítani, hogy a PdL 110-115 mandátumot szerez (22-23%), ami nagyjából a fele az előző ciklusban birtokolt 240 képviselői helyeknek. A lista összeállításának további szempontjai voltak például az életkor, a kitöltött ciklusok száma, és a párt iránti feltétlen hűség.²⁹ A párt megtisztulása kapcsán Berlusconi ellenzéke joggal vetette fel a kérdést, hogy az adócsalás miatt első fokozaton elítélt pártelnököknek elsőként nem saját magát kellene-e kizárnia a listáról. Berlusconi ellen jelenleg három per van folyamatban a milánói bíróságon, ezért a kampány alatt sem mulasztotta el az ügyészséget és a bíróságokat támadni. Szerinte az olasz igazságszolgáltatásnak túl nagy szabadsága van, és a politikai ellenfelei a bíróságokat használják fel az ő félreállítására. Nem véletlen, hogy a jobbközép programjában a tervezett alkotmánymódosítások egyik lényeges eleme az igazságszolgáltatás reformja.

Berlusconi a kampány alatt állandó szereplője volt a különböző televíziós műsoroknak, meglepő vagy inkább mehökkentő megnyilvánulásai garantálták, hogy ismét a figyelem központjába kerüljön. Az egyik interjúban például a l’Espresso újságíróját vágta „viccesen” fejbe egy köteg irattal. Tavaly szinte mindenki biztosra vette, hogy végleg befellegzett a „Lovag” politikai karrierjének, de most újra megállíthatatlannak tűnt. Választási kampánya leginkább egy show-műsorhoz hasonlított, viccelt, grimaszolt, kifigurázta a többi politikust, sugárzott belőle az optimizmus.³⁰ Támadta a baloldalt, szerinte a Demokrata Párt semmit nem változott, ugyanaz a régi kommunista, ortodox párt. Montiékát sem kímélte: „az a céljuk, hogy a mérsékelt szavazók nagy táborából szavazatokat happoljanak el és a baloldalnak ajándékozzák”, „ez a centrumocská nem ér többet 10 százaléknál”, és úgy vélte, hogy „Monti a baloldal hátán akar felkapaszkodni”.³¹ Berlusconi ismét maximálisan kihasználta a tévés és a médiahatalmát, ő azonban ezt azzal indokolta, hogy személyes biztonsága érdekében javasolták neki, hogy elsősorban a tévében szereplejen, és ne jelenjen meg szabadtéri,

²⁶ Corriere della Sera, febr.23.: 5. o.: Monti: „Pacchetto d’urto per il lavoro”

²⁷ Panorama, febr. 13. 64-70. o.: Il piano B.

²⁸ la Repubblica, jan. 15.:4. o. Nel PdL vincono gli inquisiti, fuori solo chi ha già condanne, braccio di ferro su Dell’Utri

²⁹ Corriere della Sera: jan. 15. 5. o.. Liste Pdl, duello tra Alfano e Verdini

³⁰ la Repubblica, jan. 16.:4. o.: Cartellate in testa, amnette e siparietti, Silvio e la sfida da avanspettacolo

³¹ Corriere della Sera: jan. 15.:3. o.: „Niente piazza, autorità preoccupate per me”

nagy nyilvánosság előtt tartott rendezvényeken, nehogy megismétlődjön a 2009-ben Milánóban történt inzultus, amikor egy zavart elméjű férfi, a helyhatósági választások kampánynyitó rendezvényén arcon dobta őt.

A Demos felmérése szerint január közepén az alsóházi helyekért folytatott küzdelemben a jobbközép támogatottsága 28,6%-ra nőtt (a Szabadság Népe 20,4%-on, az Északi Liga 5,0%-on állt). A bizonytalanok tábora csökkent, de még így is maradtak bőven meggyőzhető bizonytalanok, a választóknak körülbelül a 25%-a.³² Berlusconi a választási kampány hajrájában egyre inkább hitt a győzelemben, újfent a „hős”, az „ország megmentőjének” szerepében tetszelgett. Amikor például megvette Balotellit a Milan számára, ezt úgy kommentálta: „ha a Milánt fel tudom támasztani, akkor Olaszországot is”. Hihetetlennek tűnő választási ígéretekkel állt elő: négy milliárd új munkahely teremtését, és a tavalyi év során az első lakás után fizetett ingatlanadó visszatérítését ígérte az olaszoknak.³³ Massimo Cacciari, filozófus-politikus a Berlusconi jelenséggel kapcsolatban a Panorama lapban írt egyik cikkében kifejtette, hogy „Berlusconi nem tesz mást, mint amit az elmúlt húsz évben, szlogeneket és ígéreteket ismételt, amelyek nélkülöznek minden mélyebb tartalmat. A 80 felé közeledő Lovag sikere viszont azt bizonyítja, hogy még mindig nem tudta őt felváltani egy új politikusi réteg”.³⁴ Berlusconi a kampányt Nápolyban zárta, ahol újabb meglepetést keltett, ugyanis az egészségi állapota miatt az orvosai nem engedték meg, hogy élőben tartson beszédet. Videón keresztül üzent a híveinek, ebben ismét az ingatlanadó visszatérítését ígérte, valamint bevetett egy újabb ígéretet a nyugdíjak emelésére.³⁵

Néhány emlékezetes baklövést azért elkövetett a jobbközép a kampány során, például január 27-én Milánóban a holokauszt nemzetközi emléknapján Berlusconi azt találta mondani, hogy „Benito Mussoli jót is tett”.³⁶ A Szabadság Népe női jogokért folytatott kampányába is becsúszott egy baki, kiderült ugyanis, hogy a kampány plakátján három orosz nő látható, és a képet egy kereskedelmi célra fényképeket kínáló weboldaltól töltötték le. Emiatt sokak szemében még inkább hiteltelenné vált Berlusconi női méltóságért és a nők jogaiért folytatott kampánya.³⁷ Február 2-án Nunzia De Girolamo, a PdL jelöltjének egy reggeli tévés műsorban tett kijelentés borzolta fel a kedélyeket, mikor is „parasztnak” nevezte Veneto tartomány lakóit. A politikus elszólásán a szövetséges Északi Liga háborodott fel a leginkább. Február végén pedig a jobbközép tagjaként induló kis párt, az Olaszország Testvérei (Fratelli d'Italia - Centrodestra Nazionale) kényszerült magyarázkodni egy homofób videóüzenet miatt, amelyet két politikusa készített és tett közzé az interneten.³⁸

A kampány során a szövetség másik pártjáról, az Északi Ligáról jóval kevesebbet lehetett hallani. A Liga népszerűsége tavaly áprilisban hatalmasat zuhant, miután a pártelnök, Umberto Bossi pénzügyi visszaélések vádja miatt lemondásra kényszerült. A párthoz hű szavazóknak az sem volt szimpatikus, hogy az Északi Liga ismét hajlandó volt Berlusconival szövetségre lépni. Flavio Tosi, Verona polgármestere a Liga veronai gyűlésén e döntést stratégiai lépésnek nevezte, mivel Lombardiában mindenképp nyerni akartak. Grillo mozgalmának növekvő népszerűségével párhuzamosan a Liga amúgy sem magas támogatottsága tovább csökkent, emiatt fennáll a veszélye annak, hogy a párt el fog tűnni a politikai süllyesztőben. Ezért egyre erősödnek a párt belső megújulását sürgető hangok. Sokak szerint Flavio Tosi lehet esélyes arra, hogy Roberto Maronit, a Liga jelenlegi elnökét felváltsa. Tosi a megújulás híve, a veronai gyűlésen elmondta, hogy egy heterogénebb, „polgárabb” és nyitottabb pártot szeretne, amely vissza tudja csábítani a kiábrándult szavazókat.³⁹

Az Öt Csillagos Mozgalom

A komikus és blogger, Giuseppe Grillo mozgalma 2007. július 4-én Bolognában a V-Nap (V-Day) elnevezésű rendezvénnyel vette kezdetét, amelynek célja az volt, aláírást gyűjtsön a választási törvényt módosítani kívánó népi kezdeményezéshez. Akkor még senki nem gondolta volna, hogy néhány év múlva a mozgalom az egész olasz pártrendszert alapjaiban fogja megrengetni. A hitvallásuk szerint a mozgalom a polgárok szabad társulása, nem párt, és nem is akar azzá válni, nincs ideológiája, se jobb, se bal, csak elgondolásai. A polgárok szabad véleménycseréjét szeretné megvalósítani, függetlenül minden párttól, szervezettől és érdekképviseleti szervtől, elismerve ezzel az állampolgárok közösségének kormányzó

³² Demos&Pi felmérése: www.sondaggiipoliticoelettorali.it

³³ la Repubblica, febr. 8. 14. o.: Berlusconi: „Creo 4 milioni di posti, Poi si coregge. „È solo un'ipotesi”

³⁴ Panorama, febr. 13. 69. o.: No, è all'ultimo giro di giostra

³⁵ Corriere della Sera, febr. 23. 2. o.: Berlusconi, niente comizio, Mossa sulle pensioni minime

³⁶ Panorama, febr. 13. 64-70. o.: Il piano B

³⁷ Corriere della Sera febr. 22. 9. o.: E le donne dell'appello prese da un catalogo russo

³⁸ la Repubblica, febr. 21. 11. o.: Spot antigay, bufera su Fratelli d'Italia

³⁹ Corriere della Sera, febr. 22. 11. o.: Tosi: „È ora di andare oltre la Lega o il federalismo non lo vedremo mai”

szerepét.⁴⁰ Az Öt Csillagos Mozgalom az összes hagyományos párttól eltér, mintegy azok ellentettje, és a fiatalok körében rendkívül népszerű. Eddig csak helyhatósági választásokon indult, ez az első alkalom, hogy parlamenti választásokon mérettette meg magát.

Grillo korábban az internetet használta fel a mozgalma népszerűsítésére, és bebizonyította, hogy kis költséggel is sikerre lehet vinni egy pártot, most viszont „útra kelt”, hogy lakókocsijával szinte teljesen egyedül járja be az országot, sokat kampányolt Dél-Olaszországban, ahol a mozgalma még nem vert gyökeret. Az általa „Tsunami Tournak” elnevezett kampány hatalmas sikert aratott, Grillo városról, városra járt, beszédeivel megtöltötte a tereket. Az Öt Csillagos Mozgalom produkálta a legnagyobb növekedést a kampány alatt, ennek oka, hogy Grillónak sikerült a leginkább hatnia a bizonytalanokra, és a politikából kiábrándult olaszokra. Grillo malmára hajtotta a vizet, hogy ez a kampány sem volt mentes a politikai botrányoktól, és meglehetősen barátságatlannak tűnt amiatt, hogy pénz híján a pártok leginkább csak a tévén keresztül kampányoltak. Az embereknek szimpatikus volt az a mozgalmi jelleg, amit Grillo képviselt, és a komikus ügyesen lovagolta meg az emberek „politikai rosszkedvét”. A komikus ezzel elérte, hogy felhívja magára a figyelmet, ő volt az egyetlen „esemény” ezen a kissé rideg választási kampányon, az emberek kíváncsiak voltak rá, és szinte mindig a tévében szerepelt, anélkül, hogy oda ment volna.⁴¹ Grillo a beszédeiben senkit sem kímélt, kritikájának céltáblája a gazdasági és a politikai elit, mottója: „A politika egyszerű, csak hagyjátok, hogy normális emberek csinálják. Mi vagyunk a természetes fertőtlenítőszer.”⁴²

Grillónak állítása szerint az célja van, hogy „hazaküldjön mindenkit”, meg akarja szabadítani az országot a korrupt vezetőktől, az állami pénzeket az állampolgároknak és nem multikra költené, szerinte „a bürokrácia felváltotta a demokráciát”. Azt hangoztatja, hogy a mozgalomban mindenki szava ugyanannyit ér, ő nem akar pártvezető lenni. A mozgalom jelöltjei többségében 30 év alatti fiatalok, Grillo ezt azzal indokolta, hogy „a fiatalok a tapasztalatlanságuk miatt nem tudják, hogyan kell a költségvetéssel trükközni”.⁴³ A mozgalom választási listáján helyet kaptak egyetemi tanárok, ügyvédek, de találunk tűzoltót, újságárust, egyetemi hallgatókat, parkórt, környezetvédő aktivistákat, önkénteseket. A választási lista egy további különlegessége, hogy Grillo nem szerepel rajta. Ennek oka, hogy a mozgalmának nem lehetnek olyan jelöltjei, akik büntetett előéletűek, Grillót viszont 1981-ben három ember halálát okozó közúti baleset miatt elítélték. A kérdés az, hogy mi lesz a választások után, hogyan tud a mozgalom a parlamentben „párttá” válni. Azt sem tudni, hogy Grillo marad-e a mozgalom vezetője, ha ő maga nem is szerepel a választási listán. Grillo ígéretet tett arra, hogy nem fogja a magára hagyni a mozgalmat, de a választások után vissza akar térni a saját munkájához, egy színdarabot rendezne, és „valami újba akar kezdeni”.

Grillo Milanóban is hatalmas sikert aratott, 35 ezren voltak rá kíváncsiak. A „Tsunami Tour” végállomása február 22-én Rómában a San Giovanni téren volt, amely hagyományosan a baloldal gyűléseinek a helyszíne. A lakókocsijával érkezett meg a térre, ahol hatalmas tömeg várta, azt harsogva, hogy „mindenki haza”. Grillo a rá jellemző hévvel adta elő a beszédét, szerinte az olasz politikai rendszer halott, ellenfelei és a média mindent megtettek annak érdekében, hogy félreállítsák, ezért az első intézkedései között nevezte meg a televízió és a sajtó állami forrásainak csökkentését. Népszavazást sürgetett Olaszország EU-tagságról, ígéretet tett a heti 30 órás munkaidő bevezetésére. Választási programjából a következőket említette: az 5000 főnél kisebb lakosú települések összevonása, energiatakarékosság, a munkanélküliség csökkentése, szigorú összeférhetetlenségi szabályok a politika, a gazdaság, a közigazgatás és a média összefonódásának megakadályozására, a kisvállalkozások mikrohitelzése.⁴⁴ Ezúttal nemcsak Bersanit és Berlusconit illette kemény kritikával, hanem Napolitano államfőt is támadta, mert a választási kampány alatt négy napra Berlinbe utazott Merkelhez. Grillo azt ígérte, hogy „véget vet az olaszok szomorúságának”.⁴⁵

Kampánytémák, programok és választási ígéretetek

Bármelyik párt is nyeri a választásokat, az új kormánynak meggyűlhet a baja a válságkezeléssel. A la Repubblica idézte a Guardian londoni napilap egyik cikkét az olasz választásokról, amely felsorolta Olaszország legnagyobb problémáit: stagnáló gazdaság, a nők diszkriminációja, túl lassú igazságszolgáltatás, maffia, korrupció, megbénult politikai rendszer, szakadék észak és dél között.⁴⁶ Az olasz gazdaság

⁴⁰ <http://www.beppegrillo.it/movimento/programma/>

⁴¹ la Repubblica, febr. 8.:10-11. o.: Bersani avanti di oltre 5 punti ma Berlusconi accorcia le distanze, il rischio dell'ingovernabilità

⁴² Corriere della sera, jan. 16. 11. o.: La squadra di Grillo: una mamma di tre figli ministro delle Finanze

⁴³ Corriere della sera, febr. 8.: 9. o.: L'inesperanza al potere: ecco i voti dei grillini che saranno onorevoli

⁴⁴ Corriere della Sera, febr.23. 8. o.: Grillo a Roma: i miracoli succedono

⁴⁵ la Repubblica febr. 22. 6. o.: Grillo assalta piazza San Giovanni, „Partiti come gerarchi senza piú armate, Test di Bersani? Lo faremo noi a lua”; Corriere della Sera febr.23. 8. o.: Grillo a Roma: i miracoli succedono

⁴⁶ la Repubblica, febr. 22.: I giornali esteri: „Salvate l'Italia dal Cavaliere”

beindításához további áldozatokra és strukturális reformokra lenne szükség, de nem tudni, hogy Montin kívül a többi pártban mekkora a hajlandóság az EU által megkövetelt reformok végrehajtására. A kampány során Bersani igyekezett megnyugtatni az európai politikusokat, hogy kormányra kerülése esetén folytatni fogja a megkezdett reformokat, de szövetségese, a radikális baloldali SEL megnehezítheti Bersani dolgát. A jobbközép győzelme esetén nehéz jóslatokba bocsátkozni, hiszen az Északi Liga és a Szabadság Népe meglehetősen szkeptikus az Európai Unióval kapcsolatban, és nem örülnek az Unió által gyakorolt pénzügyi nyomásnak. Grillo pedig nyíltan EU-ellenes, a kampány alatt ígéretet tett arra, hogy kormányra kerülése esetén népszavazást írnat ki Olaszország EU-tagságáról.

A köztársasági elnöki választás nem sokkal a parlamenti választásokat követően, várhatóan április 15-én veszi kezdetét, ezért az új államfő személyének kiválasztása a választási kampány egyik központi témája volt. A köztársasági elnököt a parlament titkos szavazással választja 2/3-os többséggel, de három eredménytelen voks után elegendő az abszolút többség. Fontos lenne olyan személyt találni, aki élvezzi a parlamenti pártok többségének a bizalmát, és ezzel a politikai stabilitást elő tudja segíteni. Bersani és Berlusconi is megerősítette, hogy az államfő személye kapcsán kompromisszumos megoldásra törekednek, olyan jelöltet szeretnének, akit mindkét oldal elfogad. Berlusconi január közepén Mario Draghit, az Európai Központi Bank jelenlegi elnökét javasolta. Draghi viszont kijelentette, hogy nem indul az államfői tisztségért, mivel 2019-ig a posztján kíván maradni.⁴⁷ A lehetséges jelöltek között van Giuliano Amato, volt kormányfő, Franco Marini demokrata szenátor, Emma Bonino, radikális-liberális politikus, a szenátus elnökhelyettese, Anna Maria Cancellieri, Monit szakértői kormányának a belügyminisztere, valamint a volt kormányfő és az Európai Bizottság volt elnöke, Romano Prodi. Sokan elérkezettnek látják az időt arra, hogy első alkalommal nő legyen Olaszország új államfője, még Berlusconi is szégyenletesnek nevezte, hogy a köztársaság történetében soha nem volt női államfője az országnak.⁴⁸ A pártok közötti egyetértés hiánya miatt többen felvetették Napolitano újraválasztását, aki azonban megerősítette, hogy nem fog az államfői tisztségért újra indulni, elsősorban személyes okok, vagyis az életkora miatt.⁴⁹ Nem kétséges, hogy Napolitanónak kulcsszerepe lesz a választások után, az államfő ezzel kapcsolatban elmondta, hogy pártsemleges államfő lesz, mint ahogy azt eddig is tette.

A kampány során minden párt célja a bizonytalanok és a kiábrándult szavazók meggyőzése volt, a pártok a választási programjaikban a gazdasági válságra reflektálva átfogó társadalmi, intézményes és alkotmányos reformjavasoltakkal álltak elő, és igyekeztek a megszorítások enyhítésére különféle ígéreteket tenni. A Demokrata Párt választási szlogene „Igazságos Olaszország” („l’Italia giusta”), ami elsősorban arra utal, hogy az ország jelen helyzetében a megszorításoknak is igazságosnak kell lenniük. A balközép programjában szerepel többek között a munkahelyteremtés, az iskolák és a kórházak támogatása, fejlesztése, eltörölnék az első ingatlan után fizetendő ingatlanadó, és fokozatosan bevezetésre kerülne a progresszív vagyonadó. Céljuk az állami kiadások lefaragása és a közalkalmazottak létszámának csökkentése, nyugdíjreform, a nők egyenjogúságának előmozdítása, törvény a nők elleni erőszak ellen, több bölcsőde a nők foglalkoztatottságának növelésére, adókedvezmények a dolgozó anyáknak, és új munkavállalói érdekképviselői formák bevezetése. Javítanák a bevándorlók helyzetén, megkaphatnák az olasz állampolgárságot a bevándorlók gyerekei, akik Olaszországban születnek és tanulnak, elismernék az azonos neműek élettársi viszonyát, és törvényt hoznának a homoszexuálisok diszkriminációja ellen. Megreformálnák az egészségügyet, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető egészségügyi ellátás fenntartása mellett, eltörölnék az egészségügyi ellátás után fizetett hozzájárulást, az egyik legutáltabb adót Olaszországban. Módosítanák a pártokkal kapcsolatos szabályozást, csökkentenék a parlamenti képviselői helyek számát és a képviselők fizetését is.⁵⁰

Amennyiben a balközép és centristákkal lép szövetségre, az egyik sarkalatos pont a munkaerőpiac reformja és annak rugalmasabbá tétele lesz. E kérdés kapcsán alapvető ellentéteket találunk a balközép és Monti programja között. A balközép ugyanis nem tervez újabb munkaügyi reformot, egyedül a munkavállalói érdekképviselői formákat alakítaná át, de érintetlenül hagyja a munka törvénykönyvének 18. paragrafusát, amely igencsak megnehezíti a vállalati elbocsátásokat, Monti viszont a további munkaügyi reformok híve.

Berlusconi azt a stratégiát választotta, hogy minden városban más szlogennel kampányol, Torinóban például az „oktatás, iskola”, Veronában a „biztonság”, Bolognában az „otthon”, Bariban a „család”, Firenzében a „politika és költségei”, Rómában „a nő egyre inkább főszereplő”, Nápolyban az „Észak és Dél

⁴⁷ Corriere della sera, jan. 16. 3. o.: Dal Ppe: „benedizione” a Monti, Il capogruppo fa infuriare il Pdl

⁴⁸ la Repubblica febr. 22. 2. o.: Bonino: „Una donna presidente? Oggi si può”, Ma corrono anche Prodi, Amato e Marini

⁴⁹ la Repubblica febr. 22. 2. o.: Napolitano insiste, niente bis, „È prematura ogni ipotesi, ma escludo una mia

ricandidatura

⁵⁰ <http://www.partitodemocratico.it/speciale/8punti/home.htm>

egy egységes Olaszországról” voltak a kulcsszavak. A televízióban Berlusconi kívül főként a Szabadság Népe fiatal női politikusai szerepeltek, ezzel erősítve azt a képet, hogy a jobbközép is a női egyenjogúság híve. A jobbközép programjának főbb pontjai: az ingatlanadó eltörlése, és a 2012-ben az első ingatlan után befizetett adó visszatérítése, az iparüzési adó csökkentése, a vállalkozásoknak biztosított adómentesség a fiatalok munkába állásának segítésére, családi adókedvezmények bevezetése a nagycsaládosok támogatására, munkaerő-piaci reform, a kis- és középvállalkozások támogatása. Berlusconi ígéretet tett arra is, hogy nem lesz Áfa-emelés a következő ciklusban. Privatizációval csökkentenék az állami költségvetés hiányát, 10 százalékkal vagy 80 milliárd euróval mérsékelnék az állami kiadásokat, megszüntetnék a pártok állami támogatását, a felére csökkentenék a politika költségeit. A közigazgatásban teljesítményalapú előléptetési rendszert vezetnék be az életkor-alapú helyett, itt is a hatékonyabb és kevésbé költséges működés a cél, ezért például szankcionálnák a határidők be nem tartását. Az alkotmányreform keretében bevezetnék az államfő közvetlen választását, megerősítenék a kormányt, gyorsítanák a törvényhozást a törvényjavaslatok tárgyalására megszabott határidővel, a felére csökkentenék a parlamenti képviselői helyek számát, eltörölnék a megyéket, megvalósítanák Olaszország föderális reformját, továbbá megreformálnák az igazságszolgáltatást is, amelynek célja a gyorsabb bírósági eljárás. A Liga szorgalmazására bekerült a szövetség programjába az észak-olasz eurórégió létrehozása, amelyet Lombardia, Veneto, Piemont és Friuli alkotna.⁵¹ A Szabadság Népe igyekezett a női szavazókat is megszólítani, és a többi párthoz hasonlóan a női jogokért kampányolt, ennek keretében február 21-én Milánóban egy rendezvényt tartott a párt „Nő vagyok, nem bábú” elnevezéssel. Ígérekben itt sincs hiány, például több bölcsőde, ingyenes óvodai ellátás, adómentesség a 35 év alatti dolgozó nőknek. Intézkedéseket terveznek a bankokkal kapcsolatban is, például moratórium vezetnék be a hitelt visszafizetni nem tudó adósoknak, új hitelezési lehetőségek a biztosítanak a családoknak, a fiataloknak és a vállalkozásoknak. A jobbközép az Európai Unió jövőjével kapcsolatban is megfogalmazta javaslatait: a nemzetek Európájának megteremtése, kisebb EU-bürokrácia, az Európai Bizottság elnökének közvetlen választása és az Európai Parlament hatalmának növelése.⁵² Berlusconi a katolikus tábor is megpróbálta magához csábítani, azt ígérte, hogy kormánya támogatni fogja az egyházi iskolákat, mivel „az állami iskolákban csak baloldali tanárok vannak”.⁵³ Berlusconi meg van győződve arról, hogy az ingatlanadó eltörlése lendületet adhat az olasz gazdaságnak. A kampány alatt 9 millió olasz családnak küldött levelet, amelyben ígéretet tett a 2012-ben befizetett ingatlanadó visszatérítése. A levelet azonban sokan félreértették, mivel nagyon hasonlított az adóhivatal által küldött levelekre, és el is mentek annak visszaigénylésére.⁵⁴

Monti programjában számos pénzügyi javaslatot tett az ország gazdaságának rendbetételére. Optimizmust sugárzó szlogene így hangzik: „Olaszország felemelkedik.” („L’Italia che sale”). A szövetség programjának 4 fő pontja: család, fiatalok, munka és nők. Ennek keretében Monti is csökkentené az államadósságot, lefaragná az állami kiadásokat, jelentősen csökkentené az iparüzési adót a törvényhozás első 100 napja alatt, fokozatos adócsökkentést vezetne be, megakadályozná a tőkekiáramlást, megreformálná az igazságszolgáltatást, hatékonyabb, gyorsabb közigazgatást vezetne be, az ipart adókedvezményekkel, hitelekkel és állami támogatásokkal segítené. Nyitna a külföldi piacok felé, ösztönözné a külföldi tőke beáramlását és a külföldi beruházásokat. Programjában szerepel továbbá az oktatás és az egészségügy reformja, valamint a környezettudatos, fenntartható gazdasági fejlődés, az energiatakarékosság, a zöldterületek védelme. Speciális agrárhitelek vezetne be, és növelné a mezőgazdasági termékek exportját. Monti is a föderális reform híve, csökkentené az állam működésének költségeit, harcot hirdet a korrupció ellen, és szigorítaná azt, hogy ki lehessen parlamenti képviselő.⁵⁵ Monti a kampány utolsó napját választotta arra, hogy bemutassa a 4 pontból álló munkaügyi reformprogramját a firenzei Pergola színházban. Az olasz állam pénzügyi helyzetére tekintettel ezeket reális céloknak nevezte, amelyek beindíthatnák az olasz gazdaságot. A cél a rugalmasabb munkaerőpiac megteremtése, a fiatalok, a nők és az idősek foglalkoztatottságának növelése. Adókedvezményekkel támogatná a határozatlan idejű munkaszerződéseket, eltörölné az iparüzési adót, megduplázná a bölcsődék számát, így segítve a nők munkába állását, és rugalmasabb munkaszerződéseket vezetne be. Monti szerint a munkaügyi reform 6-7 milliárd euróba kerülne, viszont minden dolgozónak havi 100 euró pluszt jelentene.⁵⁶

Az Öt Csillagos Mozgalom programjának 6 fő pontja: képzés, információ, közlekedés, állam és állampolgárok, energia, gazdaság; Grillo választási szlogene: „Magatokért szavaztok” (Votate per voi”). A

⁵¹ Corriere della sera, febr. 14. 17. o.: L’intesa col Pdl? Sui temi: tasse e macroregione

⁵² <http://www.pdl.it/speciali/programma-elettorale-2013.pdf>

⁵³ la Repubblica, febr. 8.14. o.: Berlusconi: „Creo 4 milioni di posti, Poi si coregge. „É solo un’ipotesi”

⁵⁴ Corriere della sera, febr. 21. 11. o.: La lettera del Pdl crea un caso, Anziani in coda per l’Imu

⁵⁵ <http://agendamonti.s3.amazonaws.com/UnAgenda-per-un-impegno-comune-di-Mario-Monti.pdf>

⁵⁶ Corriere della Sera, febr.23.: 5. o.: Monti: „Pacchetto d’urto per il lavoro”

mozgalom céljai között szerepel az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető internet az iskolákban és az egyetemeken, fokozatosan bevezetnék az internetes oktatást és tananyagot, szorgalmaznák a távoktatást, bevezetnék az olasz nyelv ingyenes oktatását a külföldieknek. Az egészségügy terén a mindenki számára egyenlő és ingyenes egészségügyi ellátás hívei. Biztosítanák minden állampolgár számára az ingyenes internet hozzáférést, megszüntetnék a sajtó állami támogatását, a médiában felszámolnák a monopóliumokat, és legalább egy állami, pártsemleges tévécsatornát alapítanának. A városokban a biciklis közlekedés feltételein javítanának, a vállalatokat ösztönöznék a távmunkára. Álláspontjuk szerint az állam túlbürokratizált, a működése költséges és nem hatékony, a pártok nem képviselik a választópolgárok érdekeit, ezért ennek megváltoztatására az alábbi javaslatokat tették: a megyei közigazgatási szint megszüntetése, két ciklusban maximalizálni a parlamenti képviselők mandátumát, szigorúbb összeférhetlenségi szabályok a parlamenti képviselők estében, büntetett előéletűek ne lehessenek képviselők, a gazdaság, a politika és a média összefonódásainak felszámolása, a képviselők fizetésének az átlagkeresethez való igazítása. Az internet segítségével erősítenék a közvetlen demokratikus részvételi formákat, a törvények elfogadása előtt legalább három hónappal nyilvánosságra kellene hozni a javaslatokat, hogy az állampolgárok is véleményezhessék azokat. Csökkentenék az állami kiadásokat, és erősítenék a non-profit szektort, hatékonyabban védenék az élelmiszeripart, felszámolnák a monopóliumokat.⁵⁷ Grillo nem győzte hangsúlyozni a kampány alatt, hogy mennyire fontos a kis- és középvállalkozások támogatása, a mikrohitel bevezetése, az iparüzési adó és az ingatlanadó eltörlése. Retorikájában megjelenik a globalizációellenesség és magának követeli a baloldal témáit is: társadalmi szolidaritás, állami oktatás, kövízszolgáltatás, minimálbér a munkanélkülieknek, támadja a bankokat és nagytőkét. Retorikájában megjelenik a globalizációellenesség.⁵⁸

A Rai televízió úgy döntött, hogy a pártok közötti konszenzus hiányában elmarad a miniszterelnök-jelöltek vitája, helyette a kampány záró akkordjaként február 22-én a három nagy rivális – Berlusconi, Bersani és Monti – tarthat külön-külön sajtókonferenciát, míg a többiek február 11-től kaptak helyet az esti műsoridőben. A döntés nem aratott osztatlan sikert, a kisebb pártok felháborodtak a döntésen, mert csak a három „nagy” kapott szereplési lehetőséget.⁵⁹ A kampány hajrájában a pártok egymásra licitálva tettek a valóságtól egyre elrugaszkodottabb választási ígéreteket. Bersani bejelentette, hogy az olasz állam 50 milliárdnyi tartozását fizetné vissza a vállalatoknak. Monti ígéretet tett arra, hogy nem lesz ÁFA emelés, és 2017-ig felére csökkentik az iparüzési adót, jelentősen csökkentik a közterheket, valamint a személyi jövedelemadót is. Berlusconi a kampány finishében több „sokkoló” bejelentés tett, például 4 millió munkahely teremtését és az ingatlanadó visszatérítését ígérte. Bersani is hangzatos ígéretekkel állt elő: 5 év alatt visszatérítik az állam által felhalmozott tartozásokat a magánvállalkozásoknak, és új munkahelyeket teremtenek.⁶⁰

Európában aggódva figyelik az olasz választásokat, tartanak attól, hogy Berlusconi a szenátusban győz, és emiatt elhúzódhat Olaszországban az instabilitás időszaka, ami egész Európára kihat. Az olasz gazdasági növekedés beindulásához csökkenteni kellene az államadósságot, strukturális reformokra, a munkaerőpiac átalakítására és újabb adóemelésekre lenne szükség. Minden bizonnyal a bizonytalanok fogják eldönteni a választásokat, akik vagy protestszavazatokat adnak le Grillóra vagy hallgatnak Bersani üzenetére. A választások kimenetele alapvető változásokat indíthat el az olasz pártrendszerben, a baj csak az, hogy mindez a legalkalmatlanabb időben történik, amikor a leginkább szükség lenne egy stabil kormányra.

© DKE 2013

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Kricsfalusi Nóra: Magabiztos szlogenek a bizonytalan szavazókért. Választási kampány Olaszországban. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 4. (2012 tél) 10 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*

⁵⁷ <http://www.beppegrillo.it/iniziativa/movimentocinquestelle/Programma-Movimento-5-Stelle.pdf>

⁵⁸ *l'Espresso*, jan. 31. 40-44. o.: Come salta il Grillo

⁵⁹ *la Repubblica*, jan.31.13. o.: Salta il confronto, leader da soli in tv

⁶⁰ *Corriere della sera*, febr. 8. 5. o.: La fiera delle promesse mette a nudo una deriva demagogia